

БЕЛЕЖКИ ЗА БЪЛГАРСКОТО СРЕДНОВЕКОВНО НАЗВАНИЕ НА ЕДИН ТИП ПРЕНОСИМИ КЕРАМИЧНИ СЪДОВЕ ЗА ТЕЧНОСТИ (по повод на едно приятелско писмо)

Николай Марков

Национален исторически музей, ул. „Витошко лале“ № 16, Бояна 1404, София, България; markovn@abv.bg

ABSTRACT

The current paper emphasized the need for a purposeful study and adoption by archaeologists and historians of the then-used words denoting the artifacts that we find today during archaeological excavations. As an example, a well-known type of medieval portable ceramic vessels for liquids, traditionally designated in the Bulgarian scientific literature as ‘baklitsa’, is presented. The invalidity of the use of this relatively late term is proven. It has been established that their medieval name was ‘ploskvi’ (singular ‘ploskva’), the use of which is recommended.

Keywords: baklitsa, ploskva, boccale, krontir, Middle Ages

С развитието на човешките общества се променят и езиците, чрез които членовете им общуват помежду си в своето ежедневие. Отдавна се знае, че най-динамично се развива онзи елемент от всеки говор, който се нарича лексика, т.е. онзи набор от думи, които оформят всяко слово. Това развитие има винаги своята логика, но тя често убягва на изследователите поради непознаването на многобройните и обичайно трудноуловими фактори, които са го предопределяли. Днес е лесно да се обясни появата в езика ни на „модерни“ думи като компютър или файл, например, както и отпадането на думи като „дизгини“, „подпруги“ и много други подобни, станали ненужни поради изчезването от живота ни на обектите, които са били назовавани с тях. Понякога тези думи, които по традиция наричаме „остарели“, невинаги отмират обаче така лесно поради замяната на наричаните с тях обекти с нови, но с подобни функции. Дядо ми, например, наричаше автоматичната писалка, с която си служеше – „перо“, макар че дори по времето, когато той е бил ученик, т.е. в края на XIX в., вече никой не е ползвал реални пера за писане. Подобни езикови явления, добре познати на езиковедите, имат и своите професионални названия, но поради обстоятелството, че проблемът, представян тук, е твърде частен, а и самият характер на изданието, в което той е изложен, е такъв, че не предполага употребата им пред читатели без специфична подготовка, ще се постарая да ги избягвам. Освен това по същата причина ще огранича „разказа“ си за езиковото развитие, единствено до изложените вече бележки.

Едва ли може да има съмнение и по това, че правилното название на един или друг пред-

мет, ползван от хората, е точно толкова важно за опознаването му, колкото, например, проучването на технологичните похвати, приложени за направата му. Това познание предоставя на археолозите и историците, както и на изследователите на езиковото развитие, нови „инструменти“ за работа в проучваните от тях области на познанието.

* * *

В началото на 2025 г. получих писмо от мой по-млад колега от Великотърновския музей, в което той изразяваше надеждата, че ще мога да му помогна за изясняване на въпроса за средновековното название на оня тип добре познати от археологическите ни разкопки на обекти от XIII и XIV в. специфични съдове, които изследователите ни наричат обичайно *бъклици* (обр. 1). Освен това той питаше дали не би могъл да ги нарича *крондири*. В отговора си записах, че според мен най-подходящо би било названието им *пловкви/пловски*. В следващите редове ще мотивирам това си мнение малко по-обстоятелствено.

Въпросът за предполагаемата неуместност на названието *бъклица*, употребявано от археолозите ни за назоваване на средновековните съдове (Виж например Джамбов 1978, 43 – 47; Рашев 1979, 206 – 209; Йотов, Ботов 1991, 24; Алексиев 2000, 191 – 198), подобни по форма на познатите ни от Османския период преносими дървени и керамични съдове за течности (вино, вода и ракия), е несъмнено интересен, най-малкото поради основателно смутилото колегата ми хронологично несъответствие. В това, че през Османския период и двете споменати лексикални форми – *бъклица* и *пловква/пловка* – били ползвани успоредно от българите, не може да има съмнение. Те били разграничавани основно по големините и по съдържанието им, което се разбира например от следния пасаж, записан от Илия Блъсков през 1870 г.: „*Бъкличките, пловкачетата [та] едно подир друго се изреждат и надигат. Секи гледа да се докопа да повтори и потрети от бъкличката с по-режливото (sic. резливото, б.м.) вино, и от пловкачето с по-лютата каленка¹, като си глътва дебеличко*“ (Блъсков 1883, 57)². Само че ... през Средновековието ракия не е била варена, а лексемата *пловква/пловка*, както ще се види от последвалото ми изложение, вече е имало в езика на местните жители. За да внесе повече яснота по проблема, се налага очевидно да бъдат дадени бележки поотделно и по двете споменати лексеми – *бъклица* и *пловква/пловка*.

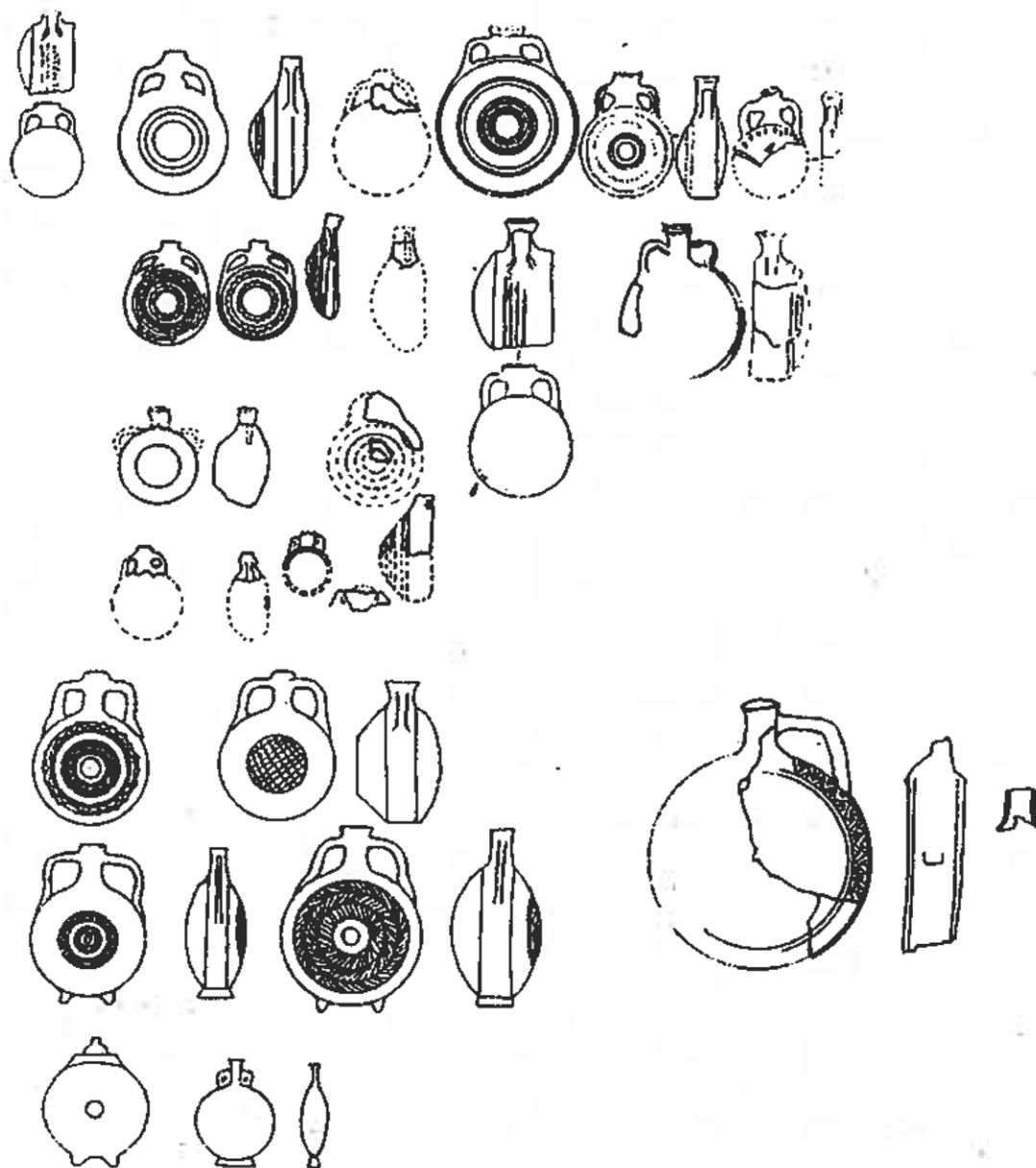
1. Названието *бъклица*

Според досегашните си проучвания етимолозите приемат, че в българския език думата *бъкел* („*малък двудънен дървен съд за вода*“; обр. 2) и несъмнено производната от нея дума *бъклица* (= *бък[ъ/е]л-ица*³; „*малък плосък и затворен дървен съд за вино*“; обр. 3а) възлизат към „*итал[иански] vocale също, чрез други езици*“ (БЕР 1971, 98; ?, б.м.). Според други по-задълбочени изследвания, интересуващото ни название имало история, надхвърляща две хиляди години. За най-стар писмен извор, в който е посочен предполагаемият му предходник, трябва да се приемат няколко строфи от познатото само във фрагменти творчество на живелия към края на IV в. пр. Хр. и първите десетилетия на III в. пр. Хр. комедиен поет Сопатър от Пафос. От тези строфи, достигнали до нас чрез произведението на Атений Навкратийски „Гошавка на софисти“ (*Δειπνοσοφισταί*), създадено в началото на III в. сл. Хр., разбираме, че по това време в Александрия бил ползван съд, служещ за вода, наричан *баукалис*, който се характери-

¹ Каленката е название на долнопробна ракия, получавана от варене на винена утайка.

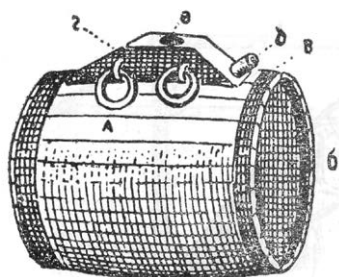
² Ползвам второто издание на повестта.

³ Където суфиксът *-ица* има диминутивна стойност.

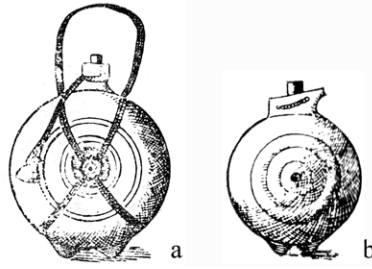
Обр. 1. Пловки и баклици от България (по Алексиев 2000, 195): редове 1 – 4 (от периода X – XII в.); редове 5 – 7 (от периода XIII – XIV в.); ред 8 (от периода XIX – XX в.)

Fig. 1. Ploskvi and baklitsi from Bulgaria (after Алексиев 2000, 195): rows 1 – 4 (10th – 12th c.); rows 5 – 7 (13th – 14th c.); row 8 (19th – 20th c.)

Обр. 2. Бъкъл от края на XIX в. (по Маринов 1901, 33, рис. № 30)

Fig. 2. Bakal from the late 19th c. (after Маринов 1901, 33, рис. № 30)

Обр. 3. Персонални преносими съдове за течности от края на XIX в.: а. Бъклица (по Маринов 1901, 34, рис. № 32); б. Пинта (ploska; по Маринов 1901, 34, рис. № 33)

Fig. 3. Personal portable containers for liquids from the late 19th c.: a. Baklitsa (after Маринов 1901, 34, рис. № 32); б. Pint (ploska; after Маринов 1901, 34, рис. № 33)

зирал с четири уши (т.е. с четири кръгли отвора – τετρακύκλος/тетраκότυλος; Athenaei, 110)⁴. Друго описание на съда не ни е дадено, но от атеневия преразказ на стиховете на Сопатър разбираме, че към края на IV в. пр. Хр. названието било употребявано за два вида съдове – един глинен и друг, изработван от александрийските стъклари с особена форма. Стъкленият вероятно бил ползван като чаша, докато за глинения трябва да се предположи, че бил значително по-голям и бил употребяван като контейнер за вода. Тази представа за египетските керамични съдове, наричани *баукалис*, намира потвърждение в текстове от Късната античност, в които има и други споменавания за тях. “*Si quis igitur gillonem fictilem, quem, illi baucalem nuncupant, casu aliquo fregerit/Si quelqu’un casse par hasard un pot de terre – qu’ils appellent baucalis* [Ако случайно някой счупи глинен съд, наричан баукалис (baucalis)] – наредил в началото на V в. добре запознатият с Египет Йоан Касиан в разпоредбите си за монашеския живот – *non aliter negligentiam suam quam publica diluet paenitentia, cunctisque in synaxi fratribus congregatis tamdiu prostratus in terram ueniam postulabit, donec orationum consummetur sollemnitas, inpenetraturus eam, cum issus fuerit abbatis indicio de solo surgere/il n’effacera sa négligence que par une pénitence publique. A la réunion générale des frères pour la synaxe, il implorera son pardon prosterné à terre tout le temps de l’office, ne l’obtenant que lorsque, sur décision de l’abba, il lui aura été commandé de se relever*” [небрежността му ще бъде опростена единствено след публично покаяние. При събирането на братята за служба, той ще моли за опрощение, паднал ничком на земята по време на цялата служба, и няма да се изправи, докато не го получи от абата] (Cassien, IV. 15, 16; 140/141). Очевидно е, че този *баукалис* не бил малка чаша за персонално ползване. Изглежда, че Йоан Касиан наричал така голяма делва за общо ползване от братството. За формата на този съд добиваме все пак известна представа от фрагмент от Църковната история на Филосторгий от началото на V в., запазен в съкратен вид в труд на константинополския патриарх Фотий от IX в. В разказа за събитията от началото на IV в., представящи възшествието на Арий на архиепископския трон в Александрия, се споменава за негов най-близък сподвижник, свещеника Александър, наречен с прякора Баукалис заради формата на гърбицата му, която била подобна на оная “*cujusmodi vasa Alexandrini patrio sermone Baucalas vocant*” [на съда, който жителите на Александрия, наричат баукалис] (Philostorgius, I. 4, 462 – 463). Тези разпръснати фрагментарни сведения в античната литература дават основание да допуснем, че съдът изглежда бил изтумбен, с издуто дъно, с къса гърловина, в основата на чиято шийка били оформени четири „уши“ с отвори, през които най-вероятно били промушвани въжета,

⁴ Преводите на тази строфа у Атеней са добър пример за необходимостта от познания в областта на археологията на съвременните ни преводачи и коментатори. Например в английския превод на Yonge 1854, 742, се чете “*A baucalis, with four rings mark’d on it*” [Баукалис, с четири кръгчета, отпечатани върху него].

Обр. 4. Букал, ползван в началото на XX в. (1910) от жителите на Сиуа, най-северния оазис на Егунет (по Bates, 1918, fig. 1)

Fig. 4. Bukal used in the early 20th c. (1910) by the inhabitants of Siwa, the northernmost oasis of Egypt (after Bates, 1918, fig. 1)

носещи съда. Любопитно е, че почти до съвременето ни жителите на някои райони в Египет, които били запазили традиционния си начин на живот, ползвали за съхраняване на течности големи глинени съдове, отговарящи доста точно на изтъкнатите от отделните антични автори техни характеристики и което е най-изненадващото, наричани все още „букал“ (обр. 4; Bates 1918, 300, 303, fig. 1).

На въпроса кога и как тази лексема с ясен древноегипетски произход, несъмнена заемка в старогръцкия език, била приета в италианския и в другите говорени в района на Средиземноморието романски езици, тук няма да се спирам. По това има натрупана голяма езиковедска литература. Все пак е необходимо да отбележа два съществени момента. Единият е свързан с това, че думата преминала от старогръцкия в средногръцкия и в новогръцкия, където днес тя е обаче дублетна, тъй като има и относително по-нова чуждоезикова заемка, за което свидетелстват формите – ср.гр. *βανκάλις/βανκάλιον* и н.гр. *βανκάλι, μποκάλι*⁵. В новогръцкия език средногръцката форма е означавала бутилка, но вече и бокал (чаша), буркан, аптекарско гърненце и др. по-специфични съдове⁶, а новогръцкото *βανκάλι*, като че ли се ползвало единствено за означаване на бутилка.

Съставителите на етимологични речници на Балканите, в това число и гърците, приемат, че названието бокал и производните му възлизат към итал. *boccali* (ед. ч. *boccale*), за което поне доскоро единодушно се твърдеше, че навлязло в италианските говори от къснолатинската форма *baucalis*, възлизаща към ст.гр. *βανκάλις*. Само че в съвременето ни италианските езиковеди, съживявайки едно старо езиковедско наблюдение (Narducci 1858, 35 – BOCCALE) и загърбвайки европоцентризма, затормозявал науката ни в продължение на векове⁷, стигат до извода, че в италианските средновековни говори думата *boccale* е пряка заемка от арабското *būqāl* (*bukal/bokal*; Alessio 1976, 42 – 43). Разбира се, дори това да е така, нищо не би попречило в балканските езици названието *бокал* (*букал, бѡкел* и др. производни им форми) да е прието като заемка от италиански, пряко или с чуждоезиково посредничество.

⁵ И двете форми са документирани в речника на Влăχος 1871, 121, 363.

⁶ За това лексикално развитие виж: по-подробно у Leroy-Molinghen 1965, 217. Виж: още по това и у Мπακρτζής 1989, 106 – 107, където освен това се коментира и елемент от формата на баукалиона през Византийския период – затворен или отворен. За повече значения виж: у Héritès 1903, 668.

⁷ Добър пример за такъв европоцентричен подход е например статията на Борис Парашкевов – „За съмнителната етимологична връзка между бълг. *бокал* и *бѡкел*“, в която е оспорена приеманата за несъмнена връзка между думите *бокал* и *бѡкел*, като освен това произходът на *бѡкел* е потърсен в ср.гор.нем. *Kübel*, кофа > ст.бъл. *кѡбелъ* > *бѡкъл* (Paraškevov 2008, 43 – 46).

По всичко изглежда обаче, че приемът на въпросната лексема на Балканите бил също от арабски, тук обаче опосредстван чрез турския. Не ми е познат нито един централно- или източнобалкански⁸ извор, в който тази дума или нейни производни да предхождат османския период. От друга страна, в турския език, думата, несъмнено заемка от старите египетски говори чрез посредничеството на арабския, била широко употребявана⁹. Най-ранният познат ми труд, в който я намирам, е Турско-арабо-персийският речник на Франц Менински, издаден във Виена през 1680 г. В него е ясно записано "*būkāl. Amphora carens ansan. Voccale*" [*būkāl. Амфора без дръжки. Voccale*] (Meninski 1680, col. 5975). В по-късните речници на турския обаче значението „амфора (т.е. делва, б.м.) без дръжки“ е постепенно изместено от това за *бутылка, шише*¹⁰.

Преди да завърша с бележките си по тази лексема, смятам за необходимо да дам и някои съвсем бегли представи съобразно нивото на съвременните ни познания, за произхода ѝ в българския език. На първо място трябва да отбележа любопитния пропуск в огромната част от речниците ни – отсъствието въобще на лексемата *бокал*. Такава форма няма в етимологичния ни речник (БЕР 1971); тя липсва също в речника на българския език на Найден Геров (Геров 1895), както и в Речника на редките, остарелите и диалектните думи в литературата ни от XIX и XX в. (РРОДД 1974). Такава лексема няма и в Речника на съвременния български книжовен език (РСБКЕ 1955), нито в речника на Александър Дювернуа (Дювернуа 1889). Все пак я намерих в речника на Стефан Младенов под формата *букал, букар* (Младенов 1941, 49). При все това, думата е документирана в българския език под формата *бокал/букал* още в средата на XIX в., като най-вероятно е била познана и доста по-отрано. Ето какво се чете, например в преведеното от гръцки на български език от Анастас Гранитски „Търговско ръководство“ на Константинос Мелас, издадено в Цариград през 1858 г.: „*Мярка за течните тела [в Папската държава] е сома по 2 варили (бъчови) от 24 бокала (стъкленици) – 1 сома = 85,91 литри французски*“ (Търговско ръководство 1858, 397). И още: „... *триндафиловото масло ... се прави особно в Турция и приноси ся по всичкият свят в малки стакленици (букали)*...“ (Търговско ръководство 1858, 207). Лексемата се споменава и в Готварската книга, съставена от Петко Р. Славейков „от разни книги“ и издадена в Цариград през 1870 г.: „*Шуруп* (питие, от тур. *şırp*, б.м.) *от бадеми ... изваждат го от огъня и го прецеждат, подире го турят в бокалите и го захлупват добре*“ (Славейков 1870, 60). Споменатите извори обаче правят впечатление с това, че употребяваните по това време две форми – *бокал/букал*, като че ли са били приемани като чуждици. Първата форма в Търговското ръководство изглежда пряка заемка от оригиналния превеждан труд, а втората е употребена като название на малките стъклени флакони, в които е било продавано розовото масло, за които впрочем било ползвано най-често турското название *мускал (miskal)*, но които приличали по формата си на малки бутылки (шишенца). Що се отнася до готварската книга на Славейков, в нея лексемата изглежда е употребена като название на бутылка. А че през периода тъкмо това било значението на разглежданите форми в българския език намираме добро потвърждение във френско-българския и

⁸ Жителите на Западните Балкани изпитвали силното влияние на италианските говори, а освен това тези по Далматинското крайбрежие били романоезични почти до XVI в., поради което се чувствали свързани изключително със събратята си от Италийския полуостров.

⁹ Едно изключение прави речника на Frascery 1883, 265 – при лексемата *bouqal* със значение *бутылка* е указано, че думата е с италиански произход.

¹⁰ От тези по-късни речници на турския език се изкушавам да посоча само този на Тома Ксавие Бианки (Bianchi 1843, Appendice, 109), защото в него е дадено описание на съда "*boqâl. [Bouteille] en bois, pour mettre de l'eau en voyage*" [*boqâl. Дървена бутылка за вода при пътуване*]. Но няма точно това не е описанието на нашия бъкел, а може би дори на бъклицата ни?

българско-френския речници на Иван Богоров. В първия от тях срещу френската форма *bocal* се чете: „*шише, стъкло; 1. стъклен ваялк с вода; 2. нукал; 3. ...*“ (Богоров 1873, 48)¹¹. В обратния речник, българско-френския, срещу всяка от тези отделни форми има съответните определения – срещу *нукал* е записано “*le bocal; ... 3. (за вино у римляни), le suathe* (т.е. чаша, купа за пиене, черпак, б.м.); ...” (Богоров 1871, 344). Срещу формата *Стъклен* и *цък[лен]* се чете: „*ваялк (с вода), le bocal*“, а срещу тази *Стъкло* и *цъкло*: “*...1. la bouteille, bocal, fiole* (т.е. бутилка, бокал, флакон, б.м.) ...” (Богоров 1871, 410). Освен за потвърждение за възприятието на лексемата бокал като шише (бутилка) и флакон през XIX в., които обаче задължително били стъклени, речниците на Богоров прибавят и още една форма – *нукал*, каквато не успях обаче да намеря документирана другаде.

Вярвам, че този кратък преглед на развитието на лексемата *бокал*, от която, както видяхме, произлиза и названието *бъклица*, е убедил читателя в неправилната употреба на названието *бъклица* за подобните по форма и функция предмети от предосманския период. Как обаче са се наричали те по това време? За да отговоря на този въпрос, ще дам сведения за названието на споменатия от мен в началото на работата ми друг подобен предмет – *посквата*.

2. Названието *посква/поска*

Произходът на лексемата *посква/поска* в езика ни е като че ли значително по-добре изяснен от езиковедите. Например в Етимологичния речник на българския език може да се прочете в синтезиран вид почти единодушното им мнение: „*В южнославянските езици заемката е проникнала най-вероятно чрез балканския латински език, срв. къснолат. flasca ...*“ (БЕР 1999, 360). Струва ми се, обаче, че е все пак по-приемливо езикът посредник да е бил гръцкият, както впрочем е предположил още преди век Макс Фасмер – „... полное отсутствие этого слова в др.-сербских памятниках и присутствие его только в среднобограских ... подтверждает наше предположение греческого посредничества“ [пълното отсъствие на тази дума в ст.сръбските паметници и наличието ѝ единствено в среднобългарските ... потвърждава предположението ни за гръцкото посредничество] (Фасмер 1909, 152 – 153)¹². Приемам на драго сърце мнението на Фасмер. Ето накратко доводите ми за това.

Най-старият гръкоезичен текст, в който намираме тази несъмнена заемка от германските езици (Rance 2015, 65 – 66), е Речникът на александрийския граматик Хезихий (Συναγωγή Πασῶν Λέξεων κατὰ Στοιχείον), съставен в края на V или в началото на VI в., в който се чете “*ἀρυβάσσαλον κοτύλη ἢ φλάσκων. Φλάσκων δὲ ἐστὶ εἶδος ποτηρίου*” [Арибасалон [е] котиле или фласкон. Фласконът не е вид потир] (Hesychius, 256). Тъй като трудът е компилиран от по-стари, в голямата им част недостигнали до наши дни други речници, може да се предположи, че в латинския език, а оттам и в гръцкия, думата била все пак по-стара, възлизаща може би към началото на V в., времето когато в римската армия били рекрутирани много германоезични войници. Неколцина са латиноезичните автори, които свидетелстват за употребата ѝ през VI в., като от трудовете им се разбира, че по това време названието *flasco/flasca/flascones* било употребявано за обозначаване на дървените походни съдове за вода, от типа на днешните манерки (Hesychius, 66). За това, че още през Късната античност думата била навлязла трайно вече и в гръцкия език, свидетелства и пасаж от труда на Исидор Севилски „За произходите“

¹¹ Първото издание на речника е от 1869 г.

¹² Друг е въпросът, че думата *посква/поска* се познава и в други балкански езици. Виж например в речника на сръбско-хърватския език, издаден от Югославската академия на науките през 1931 г. под редакцията на Томислав Маретич, където впрочем се чете любопитното езиковедско наблюдение: “*Između drugih slav. jezika nalazi se ta imenica samo još u bulgarskom*” [Измежду другите славянски езици тази дума (т.е. поска, б.м.) се намира още единствено в българския] (RHSJ 1931, 82).

Обр. 5. а. Керамичен съд за вино, вероятно наричан *flasca* от късноантичните жители на днешния български Северозапад (частна собственост, понастоящем в НИМ, София); б. Преносим съд от VI в., вероятно наричан *φλασκίον*, намерен през 2021 г. при разкопките на останките от манастирския комплекс при гр. Бяла, обл. Варна (ПИН 1643; благодаря на археолога В. Йотов за предоставените ми данни за него)

Fig. 5. a. A ceramic wine vessel, probably called a *flasca* by the Late antique inhabitants of today's Bulgarian Northwest (in private collection, currently in the National History Museum, Sofia, Bulgaria); b. A portable vessel from the 6th c., probably called a *φλασκίον*, found in 2021 during the excavations of the remains of the monastery complex near the town of Byala, Varna region (FIN 1643; I thank the archaeologist V. Yotov for providing me with the data about it)

(*Etymologiae*), създаден само три поколения след речника на Хезихий, при това в далечна Испания. Ето какво се чете в частта му, озаглавена „Вино и съдове за вино“ (Isidorus, XX. VI. 2): “*Phlascae a graeco vocabulo dictae*” [Фласки (*flascæ*) е дума от гръцкия език] (обр. 5).

През Средновизантийския период лексемата *φλάσκιον* очевидно разширявала значението си и с нея започнали да обозначават по-големи или по-малки преносими от хора или животни съдове, изработени от кожа, от глина или от метал (по-подробно у Μπακιρτζής 1989, 100 – 101).

За момента поне е невъзможно да се установи началото на употребата на думата *пlockва/пlocka* в славяноезична балканска среда. Писмени сведения за това липсват. Може обаче да се приеме за доказано, че тя се развила от ср.гр. *φλάσκιον*. За смущаващия на пръв поглед преход на гр. φ- в слав. п- в думата *пlockва/пlocka* има добра бележка, направена преди повече от век от Антоан Меје, според когото “*Comme les Russes d’aujourd’hui, les premiers traducteurs slaves transcrivaient les mots étrangers dans leur alphabet de manière à se rapprocher le plus possible*

de la prononciation de l'original; quand ils ont eu à transcrire des mots grecs, ils se sont ainsi trouvés en présence de plusieurs difficultés par suite des différences profondes que présentent les systèmes phonétiques du grec et du slave. La plus grave de ces difficultés provenait des spirantes sourdes dont le slave n'avait pas l'équivalent ... dans les anciens emprunts au germanique, f est rendue d'ordinaire par p (v. sl. ... ploskva ...) [Подобно на съвременните руснаци, първите славянски преводачи, транскрибирали чуждите думи със своите азбуки, така че да се приближават възможно най-много до оригиналното произношение. Когато трябвало да транскрибират гръцки думи, те се изправяли пред няколко затруднения поради дълбоките различия във фонетичните системи на гръцкия и на славянския. Най-сериозните от тези затруднения произлизали от беззвучните спиранти, за които в славянския няма еквиваленти. ... в старите [гръцки] заемки от германски, *f* били предавано обичайно с *p* (ст.слав. ... плосква ...)] (Meillet 1900, 173). А че ст.слав. *пловска* и ср.гр. *φλάσκιον* били равностойни по значение, намираме потвърждение например при сравнението между фрагмент от превода, извършен вероятно през XIV в. в българска среда, на житието на Св. Марко Атинянин, включен в началото на XVI в. във Великите Чети Минеи (31 декември) на московския митрополит Макарий с оригиналния гръцки текст:

Тогда прѣах в плосквѣ тьквинѣ водѣ ... (ВМЧ¹, 2484)

Ἐγὼ δὲ λαβὼν εἰς φλασκίον κολοκύνθινον ὕδωρ ... (Αγγελίδη 1989, 46)

[Тогава взех вода в плосква от катуна ...]

Други текстове от Средновековието подсилват допълнително представата, че поне през периода на Второто българско царство това действително било названието, употребявано за интересувания ни тип съдове. Отново във Великите Чети Минеи на митрополит Макарий може да се прочете текст, със сигурност преведен в България през XIV в. (Тихова 2001, 16 и др.; извлечен от Римския патерик), в който е разказано чудото, случило се с някой си Ексиларон (вар. Ексиларот; ВМЧ², 130d – 131a). Като новооглашен монах той бил изпратен от настояника си при божия човек (т.е. при Св. Бенедикт Нурсийски в манастира му, б.м.; **посланъ быстѣ ѿт господина своего къ божию човеку**), за да му отнесе два дървени съда, пълни с вино (**носѣ вино пълна два дрѣвѣна съсѣда**), каквито хората наричали плоскви (**иже ѿбщеж бесѣдож плосквы зовомы сжитѣ**); полакомилият се за виното Ексиларон скрил единия съд по пътя си, та да опита съдържанието му на връщане. Св. Бенедикт, от когото не могло да се укрие нищо обаче, приел с благодарност единия съд, а на изпроводак предупредил младежа на връщане да не пие от укрития от него съд (**блюди чѣдо ѿт оноу плосквы, аже на пѣти съкрылъ еси, да не пиешѣ ѿт неж**). Смутеният младеж си тръгнал и на връщане решил да разбере за какво е бил предупреден. Наклонил съда и от него изпъзляла една змия, а той се ужасил от извършената от него простъпка.

За да илюстрирам прехода от латинското *flascones*, от оригиналния текст от житието на Св. Бенедикт Нурсийски, създадено в края на VI в. от папа Григорий I (Григорий Двуслов), през гръцкото *φλασκία* до ср.бълг. *пловска*, ще представя успоредени онези фрагменти, в които названието на съда се среща за пръв път. Ето ги:

– “... *Exhilaratus noster, ... traumissus a domino suo fuerat, ut Dei viro in monasterium vino plena duo lignea vascula quae vulgo flascones vocantur*” [... нашият Ексиларатус ... беше изпратен от господаря си при Божия човек, с два дървени съда, пълни с вино, които наричат на протонароден език фласкони];

– “... *Ἐξίλαρατος ὁ ἡμέτερος... ἀπεστλή ὑπὸ τοῦ κυρίου αὐτοῦ πρὸς τὸν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον, ἐπιφερόμενος*

οίνου γέμοντα δύο ξύλινα σκεύη, ἀπερ τῆ κοινῇ διαλέκτῳ φλασκιά καλοῦνται” (Gregorius, 169, 170);

– „... **Εκсиларон нашъ ... посланъ бысть ѿт господина своего къ божию человеку ѿноса вино пѣна два дрѣвѣна съсѣда иже въщежъ бесѣдожъ плосквы зовомы сжитъ**“.

Друг текстови фрагмент, този път от разказ (№ 163) от труда на Йоан Мосх „Духовни поля“, включен в превода на Пандектите на Никон Черногорец, извършен също през XIV в. в България, ни предлага отново думата *плосква*, като равнозначна на гръцката *φλασκία*. Ето какво се чете в него: „**паки оубо помалѣхъ дне придохъ к нему, хотѣхъ коупити ѿт него плъсковы** / Πάλιν μετ’ ολίγας ἡμέρας παρέβαλον αὐτῷ θέλων ἀγοράσαι παρ’ αὐτοῦ φλασκία“ [След няколко дни отидох при него, защото исках да купя плоскви от него] (Joannes Moschus, 3029)¹³.

Както добре се разбира от приведените по-горе преводни текстове, създадени в българска среда през XIV в., по това време, преносимите съдове за вода и вино у нас били наричани *плоскви*. В руския език за назоваването на тези съдове се ползват и до днес две равнозначни думи с вариантите им – *фляга* и *фляжка*, и двете несъмнено заемки от немското *Flasche*. В руския названието *плосква* се съхранило единствено в старите книги, създадени главно като преписи по времето на все още силното книжовно българско влияние първо в Украйна и впоследствие в Московското княжество.

За отбелязване е и това, че днес в гръцкия език, успоредно с *φλασκίον*, в употреба е и формата *πλόσκα/πλώσκα* със значение на вид дървена бутилка, манерка (Βλάχος 1897, 721; т.е. на бѣклица). Тази лексема в новогръцкия език се възприема от гръцките етимолози за заемка от старославянския (Κωνσταντίνος 1960, 294). А за това, че тя е нова заемка в гръцкия език, намираме добро потвърждение в труда на създателя на неолинистиката в Германия Карл Якоб Икен – „Евномия. Образци и откъси от новогръцката поезия и проза“, издаден през 1827 г., където се чете следното: “*Das Wortlein πλόσκα gehört wieder zur terra incognita; kein Wörterbuch hat es, und man könnte sich todt darauf suchen. Zalikoglus Lexikon hilft aus, wo bei flacon das Wort φλασκι steht. Vermutlich ist πλόσκα nur eine andere Aussprache und eine rohere, gemeinere Schreibart anstatt φλασκι ...*” [Думичката *πλόσκα* принадлежи отново към *terra incognita*; няма я в нито един речник, дори и да се търси до безкрай. Помага Лексиконът на Заликоглу, където срещу *flacon* се намира думата *φλασκι*. Вероятно *πλόσκα* е просто различно, грубо произношение и лош правопис на *φλασκι*...] (Iken 1827, 109, п. 4).

На въпроса за названието на интересуващите ни съдове през периода на Първото българско царство отговорът е сравнително по-несигурен. Засега се познава един единствен текст, който ни представя друго название – **хлѣбѣцъ**, което би следвало да се преведе малко по-свободно като „питка“. Изглежда, че това название възникнало заради специфичната форма на тези съдове, чиито тела обичайно приличали на силно приплеснати сфероиди и така наподобявали формата на хлебните питки¹⁴. Става дума отново за превод на вече познатия ни текст с разказа за новооглашения монах Ексиларон (в този по-стар текст – Ексилар), включен от споменатия по-горе Римски патерик. Този превод бил извършен отново в българска среда, но няколко века по-рано, предполагаемо към X – XI в. Ето текста на основния фрагмент според

¹³ Вземам пасажа от руски препис на Пандектите на Никон Черногорец, извършен към средата на XVI в. Днес ръкописът се съхранява в Научно-изследователския отдел на ръкописите в Държавната библиотека на Русия (Фонд 173.1, картон № 56). Самият пасаж е на Fol. 516v. За отбелязване е изключително неправилното преписване на първоначалния текст – с много повторени думи и недовършени изрази. По-старото преводно копие на Пандектите на Никон Черногорец, от втората половина на XIV в., за което с малко изключения изследователите са на мнение, че е изработено в България, ми е недостъпно. То се съхранява в Държавния исторически музей на Русия (ГИМ), в Чудовската сбирка от ръкописи под стар № 16 и нов № ГИМ 80370/3251). Там, разбира се, то е представено за руски ръкопис.

¹⁴ За сравнение ще посоча названието на миньорските маслени лампи, ползвани у нас чак до началото на XX в., които отново заради специфичната им форма били наричани „питки“.

изданието на патерика, подготвено от италианеца Кристиано Дидди: „**посланъ быстъ ѿт господина своего къ божию човекоу. нося вина пълна съща два съсѣда древанна. еже шщюю рѣчью глаголють хлѣбци наричают ся ...**“ (Дидди 2001, 161). Както читателят може сам да съпостави, изречението е почти същото, каквото се чете и в превода от XIV в., разликата възлиза единствено към двете названия на съда, с които е преведена гръцката дума *φλασχία*. Липсата на споменаване на названието *хлебец* и в други средновековни текстове е дало основание на изследователката на ранния превод на Римския патерик, Мария Тихова, да допусне обаче, че тази лексема „*е тясно регионално название, свързано с формата – подобно на хляб, т.е. една диалектна дума, която може да се отнесе към говора на ранния преводач*“ (Тихова 2001, 23)¹⁵. Със сигурност и лексикалната форма *посква* (*φλασχ[ι]α*) е било в ранния период на възприемането ѝ (може би XIII – XIV в.) „регионално название“, което обаче имало друга съдба. Названието било прието от българоезичното население в някои големи райони на страната¹⁶ и доживяло чак до XX в., макар и със стеснено лексикално значение (название на съд, ползвано единствено за пиене на ракия) и с представата, че възлизало към „плоската“ форма на шишето. Днес думата вече не се ползва от възрастните, които все още разбират значението ѝ, но младите българи не само не я ползват, те дори не я познават. Във всеки случай отсъствието на тази словоформа от изданията от Института за български език на БАН през 2009 г. „Старобългарски речник“ е необяснимо, още повече, че я намираме в стария речник на Франц Миклошич (Miklosich 1862, 574), а ред руски изследователи са я приемали без колебание за българска или най-малкото за балкано-славянска (виж: например у Брандт 1887, 132).

3. За названието *крондир*

На названието *крондир* тук няма да се спирам подробно, още повече, че в друга своя работа съм имал вече възможността да дам бележки по него (Markov 2022, 195 – 198). Характерна особеност е, че названието било ползвано, поне тук на Балканите, за обозначаване изключително на калаено-оловните съдове, чиято форма наподобявала тази на разпространените по същото време на същата територия дървени или керамични бъклицы. Все пак в някои забележително обширни райони названието *крондир* било давано и на определен тип керамични стомни, на които чучурите се развивали от едната от дръжките им или от техни подобия. Причината за това изглежда била в обстоятелството, че това била характерна особеност и на значителен брой от оловно-калаените крондири, позната ни още от края на Средновековието (обр. 6). По този повод не мога да не спомена и за един специфичен тип стомни, произведени в съвремието ни от керамичните на Северна Африка (Джерба), чиито характерни особености били специфичният чучур, разположен в една от дръжките му и пълненето на съда откъм дъното му, а освен това тези съдове били наричани ... *букали* (*buqâl*; Combès, Louis 1967, 193 – 194, fig. VII.11).

Заклучение

И накрая, ето в синтезиран вид изводите от кратичкото ми проучване по темата: първо – намирам названието *бъклица* за обозначаване на средновековните преносими керамични

¹⁵ За отбелязване е, че Мария Тихова записала, че „думата *хлѣбъць* имала значението на „съд за носене на вино или ракия““ (Тихова 2001, 22). Все пак за ракия през X – XI в. е малко рано да се говори, нали?

¹⁶ В някои райони названията на този тип съдове са *пинта* (от итал. *pinta*, чрез сръбски, мярка за течност, например в СЗ България), *навур* (от гр. *παυόρι*, например в ЮЗ България и по Черноморското ни крайбрежие) и по-рядко *бахур*, *костер* и др.

Обр. 6. Младеж, наливащ виното през чучур, оформен в дръжката на крондир. Миниатюра от „Книга на турските костюми“ от Ламберт де Вос, 1574 г. (no Lambert de Vos 1574, Fol. 33)

Fig. 6. A young man pouring wine through a spout on the handle of a krondir. Miniature from the "Book of Turkish Costumes" by Lambert de Vos, 1574 AD (after Lambert de Vos 1574, Fol. 33)

съдове¹⁷ с тесни гърловини, с приплеснати сфероидни тела и малки двустранни дръжчици за неподходящо, защото е анахронизъм – то е прието в българските говори по-късно, едва през Османския период, изглежда от арабски, чрез посредничеството на турския език; второ – за споменатия тип съдове, произлизащи от обекти от XIII – XIV в., е като че ли най-адекватна употребата на названието *пlockва/пlockca*, което е документирано в писмените извори от епохата; трето – за същите по тип съдове, намирани в обекти от IX – XII в., изглеждат най-приемливи названията *хлебeц* и *пlockва/пlockca*, от които е възможно още по това време втората да е била заета в българските говори от масово употребяваната вече в гръцкия лексема *φλασκ[ι]α*.

След всичко казано дотук, смятам за необходимо да бъде прието и утвърдено в езика на българските археолози, историци и езикови етимолози названието *пlockва/пlockca*, като единствено адекватното за обозначаване на споменатия тип средновековни съдове.

Освен това, трябва да се приеме за важно, извършването на подобни изследвания и върху названията на други типове съдове и на други разнообразни групи от предмети, които ще дадат възможността много по-точно да се превеждат и по-пълноценно да се възприемат средновековните текстове, ползвани и от историците и от археолозите.

¹⁷ По разбираеми причини, дървени и вероятно употребявани също кожени преносими съдове със същите функции от Средновековието у нас не са ни познати.

Исторически извори/Primary sources

- Блъсков 1883:** Ил. Блъсков. Злочеста Кръстинка. Варна, 1883. [Blaskov 1883: Il. Blaskov. Zlochesta Krastinka. Varна, 1883]
- ВМЧ¹:** Великие Минеи Четии, собрания Всероссийском митрополитом Макарием. Декабр – дни 25 – 31. Москва, 1912. [ВМЧ¹: Velikiye Minei Chetii, sobraniya Vserossiyskem mitropolitom Makariyem. Dekabr – dni 25 – 31. Moskva, 1912]
- ВМЧ²:** Великие Минеи Четъи Митрополита Макария. Успенский список, 1 – 11 марта (Die grossen Lesemenäen des Metropoliten Makarij. Uspenskij spisok. 1. – 11. März). (Monumenta linguae slavicae dialecti veteris. Fontes et dissertationes, 39). Freiburg im Breisgau, 1997. [ВМЧ²: Velikiye Minei Chet'i Mitropolita Makariya. Uspenskij spisok, 1 – 11 marta (Die grossen Lesemenäen des Metropoliten Makarij. Uspenskij spisok. 1. – 11. März). (Monumenta linguae slavicae dialecti veteris. Fontes et dissertationes, 39). Freiburg im Breisgau, 1997]
- Дидди 2001:** К. Дидди. Патерик Римский. Москва, 2001. [Diddi 2001: K. Diddi. Paterik Rimskiy. Moskva, 2001]
- Славейков 1870:** П. Р. Славейков. Готварска книга или наставления за всякакви гостби според както ги правят в Цариград, Цариград, 1870. [Slaveykov 1870: P. R. Slaveykov. Gotvarska kniga ili nastavleniya za vsyakakvi gostbi spored kakto gi pravuyat v Tsarigrad. Tsarigrad, 1870]
- Тръговско ръководство 1858:** Тръговско ръководство за тръгование, промишленост, мореплавание и за тръговски делания ... Цариград, 1858. [Tragovsko rakovodstvo za tragovanie, promishlenost, moreplavanie i za tragovski delaniya ... Tsarigrad, 1858]
- Athenaei:** Athenaei. Deipnosophistae libri XV. Cum rerum et scriptorum indicibus ad optimorum librorum fidem accurate editi. Editio Stereotypa C. Tauchnitiana, T. III. Lipsiae, 1868.
- Cassien:** Jean Cassien. Institutions cénobitiques. Paris, 1965.
- Gregorius:** Gregorius Magnus. Vita S. Benedicti græco-latine scripta. – In: Sancti Benedicti ... opera omnia. (Patrologia cursus completes. Series prima, LXVI). Parisiis, 1847.
- Hesyhius:** Hesyhii Alexandrini Lexicon. Recensuit et emendavit Kurt Latte, T. I. København, 1953.
- Isidorus:** S. Isidorus hispalensis episcopi hispaniarvm doctoris opera omnia. Edit. Faustino Arevalo, T. IV. Roma, 1801.
- Joannes Moschus:** Joannes Moschus. Pratum spirituale. (Patrologia græcæ, 87/3). Paris, 1860.
- Lambert de Vos 1574:** Staats- und Universitätsbibliothek Bremen, Ms. Or. 9, Lambert de Vos. Türkisches Kostümbuch.
- Philostorgius:** Ex ecclesiasticis historiis Philostorgii, epitome, confecta a Photio patriarcha. (Patrologia græcæ, LXV). Parisii, 1864.
- Αγγελίδη 1989:** Χ. Γ. Αγγελίδη. Ο Βίος του Μάρκου του Αθηναίου (BHG 1039 – 1041). – Βυζαντινά Σύμμικτα, 8, 1989, 33 – 59. [Angelídi 1989: Kh. G. Angelídi. Ο Βίος του Μάρκου του Αθινέου (BHG 1039 – 1041). – Vizantiná Símmikta, 8, 1989, 33 – 59]

Цитирана литература/References

- Алексиев 2000:** Й. Алексиев. За бълклиците в Средновековна България. – В: П. Тодоров (ред.). Българите в Северното Причерноморие. Изследвания и материали, 7. Велико Търново, 2000, 191 – 198. [Aleksiev 2000: Y. Aleksiev. Za baklitsite v Srednevekovna Balgariya. – V: P. Todorov (red.). Balgarite v Severnoto Prichernomorie. Izsledvaniya i materialy, 7. Veliko Tarnovo, 2000, 191 – 198]
- БЕР 1971:** Български етимологичен речник, 1. София, 1971. [BER 1971: Balgarski etimologichen rechnik, 1. Sofiya, 1971]
- БЕР 1999:** Български етимологичен речник, 5. София, 1999. [BER 1999: Balgarski etimologichen rechnik, 5. Sofiya, 1999]
- Богоров 1871:** И. А. Богоров. Българско-френски речник. Дял вторий. Виена, 1871. [Bogorov 1871: I. A. Bogorov. Balgarsko-frenski rechnik. Dyal vtoriy. Viena, 1871]
- Богоров 1873:** И. А. Богоров. Френско-български и българско-френски речник. Дял първи. Виена, 1873. [Bogorov 1873: I. A. Bogorov. Frensko-balgarski i balgarsko-frenski rechnik. Dyal parvi. Viena, 1873]
- Брандт 1887:** Р. Брандт. Об етимологическом словаре Миклошича. Варшава, 1887. [Brandt 1887: R. Brandt. Ob etimologicheskom slovare Mikloshicha. Varshava, 1887]
- Геров 1895:** Н. Геров. Речник на българският език, I. Пловдив, 1895. [Gerov 1895: N. Gerov. Rechnik na blgarskiy yazik, I. Plovdiv, 1895]
- Джамбов 1978:** Ив. Джамбов. Колективна находка на средновековни съдове от Царевец (XIII – XIV в.). –

- Музеи и паметници на културата, 1, 1978, 43 – 47. [Dzhambov 1978: Iv. Dzhambov. Kolektivna nahodka na srednovekovni sadove ot Tsarevets (XIII – XIV v.). – Muzei i pametnitsi na kulturata, 1, 1978, 43 – 47]
- Дювернуа 1889:** А. Дювернуа. Словарь болгарскаго языка, Т. I. Москва, 1889. [Dyuvernua 1889: A. Dyuvernua. Slovar' bolgarskago yazyka, T. I. Moskva, 1889]
- Йотов, Ботов 1991:** В. Йотов, К. Ботов. Някои непубликувани ранносредновековни археологически материали от Южна Добруджа. – Добруджа, 8, 1991, 18 – 27. [Yotov, Botov 1991: V. Yotov, K. Botov. Nyakoi nepublikuvani rannosrednovekovni arheologicheski materiali ot Yuzhna Dobrudzha. – Dobrudzha, 8, 1991, 18 – 27]
- Маринов 1901:** Д. Маринов. Градиво за веществената култура на Западна България. (Сборник народни умотворения, наука и книжнина, XVIII. Част II, Материали). София, 1901. [Marinov 1901: D. Marinov. Gradivo za veshtestvenata kultura na Zapadna Balgariya. (Sbornik narodni umotvoreniya, nauka i knizhnina, XVIII. Chast II, Materiali). Sofiya, 1901]
- Младенов 1941:** Ст. Младенов. Етимологичен и правописен речник на българския книжовен език. София, 1941. [Mladenov 1941: St. Mladenov. Etimologichen i pravopisen rechnik na balgarskiya knizhoven ezik. Sofiya, 1941]
- Рашев 1979:** Р. Рашев. За глинените бъклици в Средновековна България. – Плиска – Преслав, 1, 1979, 206 – 209. [Rashev 1979: R. Rashev. Za glinenite baklitsi v Srednovekovna Balgariya. – Pliska – Preslav, 1, 1979, 206 – 209]
- ПРОДА 1974:** Речник на редки, остарели и диалектни думи в литературата ни от XIX и XX век. София, 1974. [RRODD 1974: Rechnik na redki, ostareli i dialektni dumii v literaturata ni ot XIX i XX vek. Sofiya, 1974]
- РСБКЕ 1955:** Речник на съвременния български книжовен език, Т. I. София, 1955. [RSBKE 1955: Rechnik na savremenniya balgarski knizhoven ezik, T. I. Sofiya, 1955]
- Тихова 2001:** М. Тихова. Някои особености при лексикалния анализ на Римския патерик (по данни от ранния старобългарски превод). – Отговорността пред езика, 1, 2001, 13 – 24. [Tihova 2001: M. Tihova. Nyakoi osobenosti pri leksikalniya analiz na Rimskiya paterik (po dannii ot ranniya starobalgarski prevod). – Otgovornosta pred ezika, 1, 2001, 13 – 24]
- Фасмер 1909:** М. Р. Фасмер. Греко-славянские этюды, III. Греческия заимствования в русском языке. Санктпетербург, 1909. [Fasmer 1909: M. R. Fasmer. Greko-slavyanskiye etyudy, III. Grecheskiya zaimstvovaniya v russkom yazyke. Sanktpeterburg, 1909]
- Alessio 1976:** G. Alessio. Lexicon etymologicum. Supplemento ai dizionari etimologici latini e romanzi. Napoli, 1976.
- Bates 1918:** O. Bates. Siwan Pottery. (Varia Africana, Bd. 2). Cambridge, Massachusetts, 1918.
- Bianchi 1843:** T.-X. Bianchi. Dictionnaire français-turc, Vol. I. Paris, 1843.
- Combès, Louis 1967:** J.-L. Combès, A. Louis. Les potiers de Djerba. Tunis, 1967.
- Fraschery 1883:** Ch. Samy bey Frascbery. Dictionnaire turc-français. Constantinople, 1883.
- Hépitès 1903:** A. Th. Hépitès. Dictionnaire grec-français et français-grec. Athènes, 1903.
- Iken 1827:** C. Iken. Eunomia. Darstellungen und Fragmente neugriechischer Poesie und Prosa. In Originalen und Uebersetzungen, Bd. I. Grimma, 1827.
- Leroy-Molinghen 1965:** A. Leroy-Molinghen. Du *κώθων* au *βαυκάλιον*. – Byzantion, 35, 1965, 202 – 220.
- Markov 2022:** N. Markov. Notes on krontids, an interesting type of Late medieval tin- and lead vessels. – Contributions to Bulgarian Archaeology, 12, 2022, 181 – 211.
- Meillet 1900:** A. Meillet. Letto-slavica. Sur l'adaptation de quelques mots étrangers. – Mémoires de la Société de linguistique de Paris, XI, 1900, 173 – 186.
- Meninski 1680:** Fr. Meninski. Thesaurus linguarum orientalium turcicae, arabicae, persicae, Praecipuas earum opes à Turcis peculiater usurpatas continens nimirum Lexicon turcico-arabico-persicum, II. Viennae, 1680.
- Miklosich 1862:** Fr. Miklosich. Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum. Vindibonae, 1862.
- Narducci 1858:** E. Narducci. Saggio di voci italiane derivate dall'arabo. Roma, 1858.
- Paraškevov 2008:** B. Paraškevov. Zur fragwürdigen etymologischen Verknüpfung von bulg. бокал und бѣкел. – Съпоставително езиковедие, 1, 2008, 43 – 46. [Sapostavitelno ezikoznanie, 1, 2008, 43 – 46]
- Rance 2015:** Ph. Rance. Quam gentilitate appellant. The Philological Evidence for Germani in the Late Roman Army: Germanic Loanwords in Roman Military Vocabulary. – In: T. Vida (ed.). Romania Gothica II. The Frontier World: Roman, Barbarians and Military Culture. Proceedings of the international Conference at the Eötvös Loránd University (Budapest, 1 – 2 October 2010). Budapest, 2015, 51 – 93.
- RHSJ 1931:** T. Maretić (ed.). Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Dio X. Zagreb, 1931.
- Yonge 1854:** L. A. Yonge. The Deipnosophists or Banquet of the Learned of Atheneus, II. London, 1854.
- Вλάχос 1871:** А. Вλάχос. Λεξικόν Ἑλληνογαλλικόν. Ἐν Ἀθῆναις, 1871. [Vlakhos 1871: Á. Vlakhos. Lexikón Ellinogallickón. En Athínes, 1871]
- Вλάχос 1897:** А. Вλάχос. Λεξικόν Ἑλληνογαλλικόν. Ἐν Ἀθῆναις, 1897. [Vlakhos 1897: Á. Vlakhos. Lexikón Ellinogal-

likón. En Athénes, 1897]

Κωνσταντίνος 1960: Τρ. Κωνσταντίνος. Τὰ σλαβικά δάνεια τῆς κοινῆς Νεοελληνικῆς γλώσσης. – Αρχεῖον του Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ και Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ. Περίοδος Β', Τόμος 25ος. Εν Αθήναις, 1960. [Konstantínos 1960: Tr. Konstantínos. Tá slaviká dánia tís kinís Neoellinikís glóssis. – Arkhíon tou Thrakikou Laographikou ke Glossikou Thisavrou. Períodos V', Tómos 25os. En Athénes, 1960]

Μπακιρτζής 1989: Χ. Μπακιρτζής. Βυζαντινά τσουκαλολάγινα. Συμβολή στη μελέτη ονομασιών, σχημάτων και χρήσεων πυρίμαχων μαγειρικών σκευών, μεταφορικών και αποθηκευτικών δοχείων. Αθήνα, 1989. [Bakirtzís 1989: Kh. Bakirtzís. Vizantiná tsoukalolágiina. Simvolí sti meléti onomasión, skhimáton ke khríseon pirímakhon magirikón skevón, metaphorikón ke apothikeftikón dokhíon. Athína, 1989]

SOME REMARKS ON THE BULGARIAN MEDIEVAL NAME OF A CERTAIN TYPE OF PORTABLE CERAMIC VESSELS USED FOR LIQUIDS (on the occasion of a friendly letter)

Nikolay Markov

National History Museum, 16 Vitoshko lale Str., 1404 Boyana, Sofia, Bulgaria; markovn@abv.bg

SUMMARY

The current paper emphasized the need for a purposeful study and adoption by archaeologists and historians of the then-used words denoting the artifacts that we find today during archaeological excavations. As an example, a well-known type of medieval portable ceramic vessels for liquids, traditionally designated in the Bulgarian scientific literature as 'baklitsa', is presented.

In the first part of the paper, it is shown that in the Bulgarian language the word *baklitsa* dates back to the Ottoman period, and in addition, it is most likely a loanword from Arabic through the mediation of the Turkish language. The lexical development of the word from its oldest known forms, dating back to the 4th c. BC to the 19th c., is presented. An attempt is also made to correlate the known lexical forms with specific types of vessels during the period. As a result, the correctness of the use of the word *baklitsa* for denoting vessels of the mentioned type from the Middle Ages is challenged.

In the second part of the work, several texts are presented, from which it becomes clear that in the Bulgarian cultural milieu during the Middle Ages, the word for this type of vessels was *ploskva*. And for this lexical form, a brief overview is made of its appearance in the Greek and Latin languages, as a loanword from the language of the German-speaking federates during Late Antiquity, and its development in the Balkan environment, mainly in the Bulgarian language, until the 19th c.

At the end of the paper are presented in a synthesized form the conclusions resulting of this study.

Firstly, it has been established that the word *baklitsa* is an inappropriate anachronism and should not be used to denote the medieval portable ceramic vessels of the type under consideration, because it was adopted in the Bulgarian language only during the Ottoman period.

Secondly, it is assumed that for the vessels under consideration, found at sites dated back to the 13th – 14th c., the word *ploskva/ploska*, documented in the written sources of the era, would be the most adequate to use.

Thirdly, for the vessels of the same type found at sites from the 9th – 12th c., the words *hlebet* and *ploskva/ploska* seem to be the most acceptable. It is plausible that the second word was borrowed in this period in the Bulgarian speech from the already widely used Greek lexeme *φλασκ[ι]α*.

It is recommended that Bulgarian archaeologists, historians and linguistic etymologists accept and use the word *ploskva/ploska* as the only adequate term for denoting the type of medieval vessels under consideration.

Keywords: baklitsa, ploskva, boccale, krondir, Middle Ages